

MISAL BR. 247 I BARTUL KAŠIĆ

Na moju raspravu »'Misal rimski' i 'Sveta pisma': O sudbini dva velika jezična projekta Bartula Kašića (1575—1650)« (*Filologija* 50, 2008., str. 145—196, dostupno na svemreži: www.hrcak.srce.hr) kritički je reagirao Petar Bašić u *Filologiji* 52, 2009., str. 121—122. On se osvrće na prvi dio rasprave u kojem Bartulu Kašiću preliminarno, dakle sve do kritičkoga izdanja samoga teksta, pripisujem autorstvo rukopisnoga *Missala rimskoga*, koji se čuva u prijepisu u *Arhivu Male braće* u Dubrovniku (rukopis 247). U tom sam članku, po mojem skromnom sudu, ali i po sudu nekolicine poznatih slavista i kroatista koji su mi na raspravi čestitali, nakon dugotrajne potrage po raznim arhivima i knjižnicama u Hrvatskoj i inozemstvu, na znanstveno uvjerljiv način konačno identificirao jedan prijepis Kašićeva prijevoda, za kojim su inače uzaludno tragali mnogi istraživači njegova djela još od 19. stoljeća. To ne mora biti »senzacionalno otkriće«, kako su ustvrdili neki mediji, a što je zasmetalo Bašića, ali je svakako i za širu javnost barem spomena vrijedno da je konačno pronađeno jedno važno liturgijsko djelo na pučkom jeziku štokavske stilizacije koje je po svemu sudeći prijepis Kašićeva misala. Prijevod misala, za koji sâm Kašić veli da ga je načinio, u ono je vrijeme bio daleko »revolucionarniji« od njegova prijevoda Biblije, jer *Missale Romanum* se s latinskoga na pučki jezik po pravilu nije smjelo prevoditi, a kamoli se njime koristiti.

Iako rukopis 247, kako sam kaže, Bašić uopće nije vidio, ipak ga je nekoliko ulomaka iz *Missala* objavljenih u mojoj raspravi, uvjerilo da to nije »nije Kašićevo djelo negoli da jest«. Do toga zaključka njega je doveo prije svega »opći dojam«, čak toliko očit da se, po njemu, može potvrditi različitim pokazateljima koji se lako zamijete i bez posebna proučavanja. Najuočljivija su neka grafijska rješenja, koja su u *Missalu* različita nego u Kašićevim djelima. To je ponajprije pisanje grafema *u* za fonem *v*. Takvo rješenje u Kašićevim djelima nigdje ne dolazi [...]. (Bašić, str. 121)

Međutim, ja nigdje nisam tvrdio da se tu radi o pisoruku i izvornoj grafiji Bartula Kašića, niti da je prepisivač *doslovice* prepisivao tekst po Kašićevu uzoru, pa da bi stoga Bašić uopće mogao utvrđivati razlikovnost Kašićeva grafijskoga sustava prema onomu u *Missalu*. Čini se da Bašić nije dovoljno pažljivo pročitao moju raspravu. Drugačije se ne može protumačiti to što pretpostavlja da ja tvrdim kako se radi o pisoruku (autografu) Bar-

tula Kašića (usp. i »No je li moguće da bi Kašić tako napisao?«), a potom niječe »Kašićevo« autorstvo nekih grafijskih oblika iz rukopisa *Misala*. Ne samo to, Bašić čini i treći koračaj u pogrješnom smjeru i tvrdi da »u Pandžićevu prijepisu ima mnogo (nedopustivo mnogo za takav rad) prepisivačkih pogrješaka pa bi to jako otežalo ozbiljniju raspravu«.

U mojem tekstu sigurno nema »nedopustivo mnogo« prepisivačkih pogrješaka. »Dvojbeni slučajevi« koje Bašić pretpostavlja, uopće nisu dvojbeni jerbo i u izvorniku stoje upravo onako kako sam ih prenio. U to će se Bašić moći uvjeriti kada bude vidio rukopis 247, a prije toga mogu mu i ja spremiti odgovarajuće preslike iz rukopisa. Ako želimo utemeljeno govoriti o nekom rukopisu kao što je rukopis 247, treba ga najprije pribaviti i pročitati.

U svojem sam tekstu naravno naveo (str. 156) neke sitnije grafijske razlike *Missala* prema Kašićevu *Ritualu rimskome* i prema drugim njegovim djelima, kao i razlog za neka leksička odstupanja koja je učinio prepisivač, što Bašić očito nije pročitao (inače mi to ne bi kao pogrješke spočitavao):

On [prepisivač, ne Kašić] tako piše po latinskom i talijanskom tipografskom običaju njegova vremena *u/V* za oba fonema *u/v*, dočim Kašić u *Ritualu* pokušava u minuskuli razlikovati *u* i *v*, pa je *u* uvijek normalno otisnuto, dočim je za *v* uvijek koristio tipografsko kurzivno *v*. Prepisivač rjeđe donosi geminaciju konsonanata i vokala nego Kašić, tako uvijek *chie* umjesto *cchie*, *h* je uvijek *h*, kod Kašića ponekad i *ch*, inače ne nalazim bitnih grafijskih razlika [razlika je naravno i *j* za *j* (uz *y*), kod Kašića isključivo *y*, *promiscue* uporaba *i*, *j* i *y*, itd.]. Što možemo uočiti jest pojava dosljednoga šćakaviziranja konsonantske skupine *stj* (npr. *šćap*, *šćit*, *zašćícenje* i sl.), dakle znatno češće nego kod samoga Kašića. Pojedini izrazi svjedoče da je prepisivač i rođenjem, dakle ne samo zbog stvarne ortografije prepisanoga teksta, mogao biti ikavski štokavac.

Osim spomenutih riječi tu valja ubrojiti i *Isus* umjesto *Iesus* ili *Isukarst*, *neoskargnen* umjesto Kašićeva *neocqvargnen*, što navodi Bašić, itd. Isto tako neke je molitve prepisivač zapisao onako kako ih je sam svaki dan molio, pa odatle pokoja sitna razlika prema tekstu Kašićeva *Rituala*. Na koncu će stoga za dokazivanje atribucije biti odlučujuća usporedna analiza sintakse općenito, poretka riječi u rečenici, leksika, preuzimanja čitavih rečeničnih sklopova i biblijskih perikopa, a ne analiza ove ili one sitne grafijske inačice, koju je uveo prepisivač teksta *Missala* u vrijeme kada nije bilo jedinstvenoga grafijskoga sustava u hrvatskome jeziku.

Pored toga, podsjećam da sam ustvrdio kako je prijepis načinjen u Rimu između 1690. i 1700. godine, dakle oko 40 godina nakon smrti Bartula Kašića, te da ga je u Dubrovnik donio kanonik Đuro Matijašević zajedno

s latinskom *Autobiografijom* Bartula Kašića (rukopis 225), koja je prepisana u isto vrijeme, na istom tipu papira (vodeni znak) i, posve vjerojatno, istom rukom kao i sam *Missal rimski*. Petar Bašić ništa od toga nije uzeo u obzir, već je pokušao Kašićevo autorstvo predložka osporiti s pomoću grafijskih razlika između prijepisa i Kašićevih djela. Stoga je došao do takvih zaključaka od kojih *ni jedan* niti pobija niti dovodi u pitanje Kašićevo autorstvo teksta koji je sačuvan u prijepisu br. 247.

Ako Petar Bašić već želi »preusmjeriti istraživanje« s mojega »dvojbenoga smjera«, onda mu predlažem, nema druge, da za — po njemu intendiranu — »ozbiljniju raspravu« najprije pregleda i prouči cijeli rukopis, potom da na kojih petnaestak ili više stranica sustavno napiše sve prigovore protiv moje atribucije Bartulu Kašiću, dakako »jače« od onih do sada podastrijetih. Ja ću potom njegovu i svaku drugu epikritiku moje argumentacije ozbiljno proučiti, te na nju na istom mjestu i odgovoriti, tj. bez ikakve polemike prihvatiti što je za prihvatiti, odbaciti što je za odbaciti. Naša će raspra, bez sumnje, pomoći boljem upoznavanju književnoga djela Bartula Kašića, jednoga od najpronijljivijih bogoslovaca i jezikoslovaca iz čitave hrvatske kulturne povijesti.

Zvonko Pandžić

